

Van rentenier tot pionier

Auteur(s):

Wittebloostuijn, A. van
 Koedijk, C.G.
 Kool, C.J.M.
 Veen, A.P. van
Universiteit Maastricht.

Verschenen in:

ESB, 83e jaargang, nr. 4148, pagina 320, 17 april 1998

Rubriek:**Trefwoord(en):**

verkiezingen, nederlandse, economie

De drievoudige tweedeling in Nederland, werkend versus niet werkend, rijk versus arm en bedrijfsleven versus gezinnen, vraagt om een actief optreden van de overheid. De politieke partijen laten het echter afweten.

De politiek moet het voortouw nemen bij de ontwikkeling van creatief beleid dat in staat blijkt de passieve rijkdommen actief te investeren in het Nederland van de toekomst. Nederland moet niet rentenieren maar pionieren. De verdere ontwikkeling van Nederland pionierland vraagt om een actieve politieke leiding. Helaas is in de partij-politieke verkiezingsprogramma's nog weinig terug te vinden van een comeback van politiek en overheid. Politieke activiteit vraagt ook om een andere overheid. Het wordt hoog tijd om de aanbevelingen van de voormalige Rijkscommissaris Tjeenk Willink serieus te nemen. De autoriteit van het parlement en het primaat van de politiek moeten in ere worden hersteld. Ook aan deze noodzakelijke voorwaarde voor de totstandkoming van een leidende politiek wordt in de verkiezingsprogramma's weinig aandacht besteed. Kortom, de vier schaduwzijden van het polderwonder- (i) broze werkgelegenheid en hoge verborgen werkloosheid, (ii) voortschrijdende denivellering en toenemende armoede; (iii) exploderende bedrijfswinsten en achterlopende investeringen en (iv) democratisch tekort en mankerende overheid- krijgen niet de aandacht die zij verdienen.

Met een vergrootglas in de hand is het gelukt [tabel 1](#) gevuld te krijgen met een ogenschijnlijk indrukwekkende lijst voorstellen. Vaagheid is echter troef: met het vergroten van de aandacht voor de onderkant van de samenleving (PvdA), het vergroten van individuele capaciteiten (CDA) en het bieden van ruimte en kansen (D66) wordt bijvoorbeeld nog geen handen en voeten gegeven aan een gericht armoedebeleid. Veel voorstellen van de grote vier partijen in de sfeer van werk en inkomen betreffen een verhoging van de dosis van beproefde medicijnen: verdere flexibilisering, gerichte belastingmaatregelen, vergroting van het aantal subsidiebanen, reductie van de loonkosten en versterking van marktwerking vormen daarvan een vijftal overbekende voorbeelden. Alleen GroenLinks is bereid een paar nieuwe stappen te zetten. In de sfeer van de investeringen is het zelfs armoe troef: daar kan de weinig zeggende lippendienst aan het stimuleren van publiek-private investeringen (PvdA en VVD), (startend) ondernemerschap (CDA, D66 en VVD) en de maatschappelijke rol van het bedrijfsleven (CDA en D66), alsmede het scheppen van generieke voorwaarden voor bedrijfsinvesteringen (CDA en VVD) weinig aan veranderen.

Tabel 1. Inventarisatie en vergelijking van verkiezingsprogramma's

	PvdA	CDA	VVD
denivellering en armoedebestrijding	meer aandacht voor inkomensverbetering aan de onderkant	versterking eigen capaciteiten	denivellering moet voortgaan
	fiscale toeslag op minimum loon	koppeling (+loonmatiging)	armoedeval bestrijden met Voorzieningenwet
	kwijtscheldingsbeleid; indiv. huursubsidie	samengaan betaald werk en uitkering	individualisering verbetering minimumloon (+suppletie)
	onrechtvaardige rijkdom (optieregelingen) onaanvaardbaar	optimalisering gebruik regelingen	handhaving gesubsidieerde banen (geen oneerlijke concurrentie)
werkgelegenheid	meer werkgelegenheid	loonkosten laag	deregulering

en flexibilisering	publieke diensten (zorg, politie, onderwijs)	opgeleiden verminderen	arbeidsmarkt
	loonkosten laag opgeleiden omlaag	fiscale toeslag op minimumloon	flexibilisering arbeidsvoorwaarden
	zekerheid voor flex-werkers	wig omlaag	extra Melkert-banen
	uitbreiding Melkert-banen		afslanking sociale zekerheid
	combinatie werk/zorg		
	meer marktwerking geen doel op zich		

bedrijfswinsten en Investerings	stimuleren publiek-private investeringen	sociale partners verantwoordelijk	privatisering overheidstaken
		ondernemerschap stimuleren: goed klimaat	'public-private partnership'
		aandelenbezit werknemers stimuleren; geen primaat aandeelhouders algemeen	MKB/starters stimuleren
		starter stimuleren (MKB)	generieke voorwaarden scheppen voor bedrijfsinvesteringen
		sanering specifieke stimulering, meer generiek	

democratisch tekort	opening/bereikbaarheid publieke diensten omhoog	effectieve (korte) procedures grote projecten	decentralisatie (subsidiariteit)
	contact met burgers via info/communicatietechnologie	nieuwe technologie	dualisme parlement regering
	versterking controle functie 2e kamer	referendum lege huls	gemeent. herindeling met funct. regio's
	uitbreiding kiesrecht niet-NL	steun van (partij) politieke organisaties	geen uitbreiding van correctief referendum
	publieke financiering van politieke partijen	'burgerschapsvorming' in onderwijs transparante overheid	kwantitatief/flexibel ambtelijk apparaat
		info-technologie	
		vitalisering politieke partijen	
		simpeler ontslag hoge ambtenaren	

D66

GroenLinks

denivellering en armoedebestrijding	evenwichtige inkomensontwikkeling	koppeling plus
--	-----------------------------------	----------------

	stimulering economische zelfstandigheid	hoger soc. minimum en minimum inkomen
	vooral ruimte en kansen bieden	10% inkomens-na 3 jr op minimum kwijscheldingsbeleid
		inkomenssteun
	minder avv van cao; meer avv sector regelingen (pensioen enz.)	persoonsgebonden budgetten werklozen
	meer flexwerk (uitzendbureaus)	werken met behoud uitkering
	combinatie zorg/werk	doorgroei Melkert-banen naar cao
		arbeidsduurverkorting (32u)
		indv. basisinkomen f 250/mnd
		allen flex bij meer werkgelegenheid
bedrijfswinsten en investeringen	onderzoek/ontwikkeling stimuleren via organisatie innovatieve clusters (maken en schakelen)	OR adviesrecht
	versterking toezicht aandeelhouders en werknemers (corporate governance)	investeringsplan in arbeidsintensieve/ milieuvriendelijke sectoren
	minder regelgeving premiedruk starters	
	maatschappelijke rol bedrijven stimuleren	
democratisch tekort	correctief referendum volksinitiatief	correctief referendum (ook van int. verdragen en planologische beslissingen)
	gekozen MP + burgemeester	volksinitiatief
	kiesrecht vanaf 16 jr en voor niet-NL ingezetenen	MP rechtstreeks gekozen
	districtenstelsel	kiesrecht voor niet-NL ingezetenen
	klein kernkabinet	decentralisatie en bestuurlijke experimenten
	wettelijke criteria verzelfstandigen rijksdiensten	
	electronische consulatie burgers	
	grotere verantwoordelijkheid maatsch. org. bij beleid	
	verschuiving bevoegdheden naar beneden	

Hetzelfde geldt voor de voorstellen voor hervorming van het democratisch bestel. D66 en Groen Links doen ten minste nog een poging met de aloude receptuur van het correctief referendum en de gekozen burgemeester, en de PvdA legt de vinger op de zere plek met een pleidooi voor de versterking van de Tweede Kamer. De meerderheid van de voorstellen is echter een slag in de lucht. Bijna alle partijen hebben bijvoorbeeld de hoop gevestigd op het gebruik van nieuwe technologieën. De lijst van voorbeelden kan verder worden

aangevuld. Per saldo is helaas sprake van politieke bloedarmoede. Vernieuwende, concrete en gedurfde voorstellen zijn nauwelijks te vinden. Dat kan natuurlijk alles te maken hebben met de functie en status van verkiezingsprogramma's. Veel partijproza vervult immers voornamelijk een rituele rol. The proof of the pudding is in the eating - gelukkig. Misschien dat bij de formatie van een nieuw kabinet een opmerkelijke voorraad politieke creativiteit en durf wordt aangeboord. De aanpak van de vier schaduwzijden van het Nederlandse poldermodel vraagt daar om.

Nederland pionierland

Het eerste artikel van dit themanummer heeft een veelzeggende titel: hoera, het gaat goed. De stemming in paars Nederland is euforisch. In de voorgaande bijdragen hebben wij beargumenteerd dat daarvoor geen aanleiding is. Met opzet is daarom het uitroepteken achter hoera weggelaten. In het politieke debat worden door de grote partijen de schaduwzijden van het polderwonder te veel veronachtzaamd. De nieuwe werkgelegenheid is veelal te vinden in broos flexwerk: toch pleiten vrijwel alle partijen voor een verdergaande flexibilisering. Het pleidooi voor rechtvaardigheid en armoedebestrijding wordt door bijna alle partijen omarmd: toch zullen alle voorgestelde partijvoorstellen, volgens het CPB, de denivellering verder versterken. De winsten in het bedrijfsleven groeien tot in de hemel, terwijl tegelijkertijd het peil van de investeringen tot een bedroevend laag niveau is ingezakt: toch maakt geen van de partijen hieraan veel woorden vuil. Het democratisch tekort wordt door de ene politicus na de andere waarnemer gesignaleerd: toch wordt in alle verkiezingsprogramma's dit mankement weinig serieus genomen. Alle partijen bewijzen lippendienst aan de noodzaak van investeringen in het Nederland van de toekomst: toch is hierover in de verkiezingsprogramma's weinig van belang te vinden.

De crux is dat de partijen nauwelijks creativiteit en durf tonen. Aan veelbelovend proza geen gebrek: voor etiketten als 'Holland mainport' en 'Holland brainport' hoeft geen enkel reclamebureau zich te schamen. De concretisering van deze fraaie woorden in daden blijft echter grotendeels achterwege. Het resultaat is een rijke schakering van tinten grijs. De sociaal-economische verschillen mogen geen naam hebben. Het EU-keurslijf begint serieus te knellen. Alle partijen belijden hetzelfde geloof in de verbetering van de infrastructuur, het milieu en het onderwijs. Veel geld wordt hiervoor echter niet gereserveerd. Het geloof in de onmaakbaarheid van de samenleving is kennelijk tot in alle poriën van politiek Nederland doorgedrongen. Slechts klein(er) links lijkt nog een sprankeling van hoop te koesteren. De grote vier partijen stralen vooral een houding van berusting en passiviteit uit. Binnen de smalle marges van de wereldeconomie moet het Nederlandse schip met marginale koerszwinkingen de steven gericht houden op voorspoed. Voor creatieve en gedurfde investeringen is geen plaats. Deze constatering is vooral triest omdat met deze zelfgekozen passiviteit de uitdagingen van de moderne tijd uit de weg worden gegaan. Juist in het huidige tijdgewricht van verandering zijn de kansen voor een (pro-)actieve overheid legio. Het grijpen van deze kansen wordt niet belemmerd door geldgebrek. In tegendeel: het Nederlandse bedrijfsleven is immers stinkend rijk, terwijl de overheid de financiën op orde heeft. Het is te hopen dat na de verkiezingen de politieke partijen uit hun schulp kruipen. Het wordt hoog tijd om op het stevige paarse fundament te bouwen aan het Nederland van de volgende eeuw. Daarvoor is het nodig om het overvloedige kapitaal te mobiliseren ten behoeve van investeringen in de toekomst van Nederland pionierland.

Thema: verkiezingen, wat ontbreekt er in de partijprogramma's?

[Een rationele keuze](#), H.A. Keuzenkamp

[Hoera, het gaat goed](#), A. van Witteloostuijn, C.G. Koedijk, C.J.M. Kool en A.P. van Veen

[De programma's vergeleken](#), A.P. van Veen, C.J.M. Kool, C.G. Koedijk en A. van Witteloostuijn

Boekbespreking: [De wonderbaarlijke terugkeer van de inverteerders](#), P.A.G. van Bergeijk

[Organisatie in plaats van geld](#), C.G. Koedijk, A. van Witteloostuijn, C.J.M. Kool en A.P. van Veen

[Nederland investeert! Of toch niet?](#), C.J.M. Kool, A.P. van Veen, C.G. Koedijk en A. van Witteloostuijn

[Dertien kabinetten, twaalf ongelukken?](#), A.P.D. Gruijters en J.A. Smulders